

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII Международная научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

топтастыру арқылы облыстың өзіндік топонимдік тілдік жүйесін маңызды. Жетісу облысы қазақтың ұлт болып қалыптасып, мемлекет ретінде даму процесінде айқын рөл атқарды. Бұл топырағы құнарлы, шұрайлы, табиғаты тамаша, киелі жерді мекен еткен халық өңірдің табиғатына, тау-тасына, бұлағы мен өзен-көліне, даласы мен көшесіне лайықты атау бере отырып, өзіндік таңбасын мәңгілік қалдырып отырғаны рас. Жетісу облысының топонимикалық мұрасы бүгінгі күнге дейін қаншалықты қарқынды зерттелсе, бұдан кейін де тілдік тұрғыдан жан-жақты әрі терең зерделеніп, қазақ ономастикасының дамуына тағы да өзіндік үлес қосатынына күмән жоқ.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Тілеубердиев Б.М. Қазақ ономастикасының лингвоконцептологиялық негіздері. – Алматы: «Арыс» баспасы, 2007. – 280 б.
2. Бияров Б. Қазақ топонимдерінің типтік үлгілері. – Астана: Ш.Шаяхметов атындағы Тілдерді дамытудың республикалық үйлестіру-әдістемелік орталығы, 2013. – 432 б.
3. Матвеев А.К. Тезисы о топономастике. Топономика и топономастика [электронный ресурс]. – 1974. – № 7. https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/28304/1/vo_07_01.pdf
4. Жанұзақ Т. Жетісудың жер-су аттары // «Академик Ш.Ш.Сарыбаев және қазақ тіл білімі мәселелері» атты халықаралық ғылыми-теориялық конференция. – Алматы: «Дайк-Пресс», 2005. – 794 б.

ӘОЖ 81`42

ИНСТАГРАМ ЖЕЛІСІНДЕГІ РЕСМИ ХАБАРЛАРДЫҢ ТІЛІ

Мұратова Ж. Н.

Zhansaya_shaiyr@mail.ru

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
магистранты, Астана, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі - Қ. Сарекенова

Заман өзгереді. Ғылым дамиды. Күні кеше ғылым жаңалығы болған дүниелер өткен ғасырдың ескі ұғымына айналады. Ежелгі хат алмасулардың орнын бүгінде, әлеуметтік желілер алмастырды. Кезінде қоғамдық ортаны қалыптастырған бұқаралық ақпарат құралдары мен сайттарының қазіргі сұранысы көз қуантарлықтай емес. Көпшіліктің құмырсқадай жиналған ортасы әлеуметтік желілер қоғамдық пікірді қалыптастыру құралы болып табылады. Соның ішінде сұранысқа ие, танымалдығы жоғары желі – Инстаграм. Бастапқыда бұл желі фотосуреттермен бөлісу арқылы ақпарат беріп, ойын-сауық қызметін атқарды. Кейіннен ізбасарлар санының өсуі біртіндеп желі функцияларының кеңеюіне әкелді: қазір Инстаграм коммерциялық және саяси мақсаттарда қолданылып, «жеке имиджді» құрудың тиімді және қолжетімді құралы болып отыр.

Тіл мен стиль — әлеуметтік желідегі аудиторияға әсер ететін негізгі фактор. Инстаграмды тұтынушылардың бірқатарының өзіндік мақсаты бар. Мақсаттарына сәйкес инстаграм қолданушылары өз аудиториясына белгілі бір стильмен жол тартады. Мысалы блогерлердің жалпыға ұғынықты, тілге жатық, әлеуметке түсінікті тілі болады. Белгілі бір ғылым терминологиясымен танымал, өз аудиториясының білім көкжиегін кеңітіп отырған парақшалар да аз емес. Ал сан түрлі топқа жататын жұртқа арналған ақпарат ресми тілде жазылатыны хақ. Бұған мемлекет басшысының, облыс, қала әкімдіктерінің парақшасы немесе белгілі бір салада қызмет ететін мекемелердің, әлеуметтік саяси маңызы бар тұлғалардың парақшаларын жатқызамыз. Ал ресми тілдің талаптарына сүйенетін болсақ мұндай жазбаларда, хабарламаларда, инфографикаларда ауызекі сөйлеу элементтері, эмоционалды боялған лексика қолданылмайды.

Ресми стильдің ауызша және жазбаша түрлері болады. Ауызша түрлеріне әр алуан құрылтайларда, конференцияларда, семинарлар жасалатын баяндамалар мен жарыссөздер жатады, бірақ ресми стиль түгелдей дерлік жазбаша түрде көрініс береді. Ауызша сөйленген түрлерінің өзі алдын ала неше түрлі редакциялаудан, өңдеуден өтеді. Демек, таза мағынадағы ауызекі сөйлеу стилінен мүлдем басқаша сипат алады. Ресми стиль екі түрлі тіл қызметін атқарады: бірі - информативтік (ақпарат беру), екіншісі - волюнтаристік (іске итермелеу) қызмет. Кейде оның екі қызметі жарыса жүреді. [1]

Әлеуметтік желідегі ресми хабарламалар да осы екі функцияны қатар алып жүр деуге болады. Тіпті өз функцияларының қатарын анализ жасау, талқылау, пікір алмасу т.б қызметтермен толықтырған. Бұл материалды, хабарламаны оқырмандар үшін қызықты етеді. Яғни мұндай хабарламалардың стилі ресми стильдің айналасында ғана болмайды. Инстаграм желісіндегі ресми хабарламалар бірнеше стильді қамтиды: публицистикалық, ресми, көркем әдебиеттің де белгілері байқалады.

Мысалы Оқу-ағарту министрі Ғани Бейсенбаевтың қарияларды өрттен құтқарған 14–15 жасар балаларға оқу_ағарту_министрлігі парақшасында жолдаған алғыс хаты: «Сендерге адам өмірін құтқаруға қадам басқан ержүрек батырлықтарың үшін зор алғысымды білдіремін. Жасаған қадамдарың рухы берік, нағыз батырдың әрекеті деп білемін. Сендер болашақта ата-бабамыздан мирас болып қалған еліміздің кең даласын, асқар тауын, сарқырап аққан көк өзенін қорғайтын, халықтың мақтанышына айналатын нағыз патриот азамат болып шығатындарыңа сенімім мол. Болашақтарың жарқын болсын!» (25 қаңтар 2023 жыл) [2]

Алғыс хаттың тікелей ресми стильге жататыны белгілі. Алайда ерекшелігі осында, жастарға білдірген алғыс сөзде эмоционалдық бояу, рух, патриоттық сөздер қолданылған. «Кең дала, асқар тау, сарқырап аққан көк өзен, ата-бабамыздан мирас болып қалған» сөздерінен көркем әдебиеттің иесі аңқып тұр. Ал ресми стильде адамның психологиялық жай-күйі, өзін-өзі ұстауы, эмоциясының тұрақтылығы, салқынқандылығы, материалды толық меңгеруі, мәдениетті сөйлеу техникасын игеруі стильдік фонға ие болады әрі сенімділік пен тұрақты мақсатқа арналады. [1] Яғни, инстаграм желісіндегі ресми хабарламалардың ерекшелігі бірнеше стилдің тоғысуы.

Ресми стильде көбінесе заң, жарғы, үкімет органдарының қаулылары, Республика парламентінің жарлықтары, халықаралық шарттар, келісімдер, үкімет хабарлары жазылады. Мұндай мемлекеттік құжаттарда саяси-публицистикалық лексиканың, әкімшілік терминдерінің қолданылуы басым келеді. Мемлекет басшысының tokayev_online парақшасында жарияланған мына сөздерге назар аударайық: «Жалпы, еліміз бойынша да, осы облыста да жылу құбырлары апатты жағдайда тұр. Жағдай өте ауыр. Үкіметке бүгіннен бастап, әсіресе көктем және жаз айларында қысқы жылыту маусымына мұқият дайындалуды тапсырамын. Бұл – атқаратын басты міндет, себебі мұны созбалаңға салуға болмайды» (21 қаңтар 2023 жыл) [3]. Осы мысалдың сөйлем құрылысы жағынан да, жалпы жазба тіл нормасынан да ешқандай ауытқушылықтар жоқ. Ал стилистикалық өзгешелігі бірден көзге түседі. Мемлекет басшысының өз атынан халыққа және үкіметке баяндаған әрі хабарландыру, әрі бұйрық жазбасы. Жазбада өз ойын жанашырлықпен ауызекі тілде жеткізе алған. Бірақ мәтін ауызекі тілге құрылмаған. Себебі мұнда саяси өмірге тән арнаулы сөздер мен сөз тіркестері қолданылған. Мемлекет басшысының парақшасының ерекшелігі осында. Ауызекі тіл мен ресми тілді ұтымды қолдануында. Жаңа жыл күнгі жазбасынан тағы бір мысал келтірейік. «Жаңа жыл түнінде азаматтардың қауіпсіздігі мен денсаулығын сақтау, сондай-ақ маңызды нысандардың үздіксіз жұмыс істеуін қамтамасыз ету үшін еңбек еткен медицина қызметкерлеріне, құтқарушыларға, өрт сөндірушілерге, полицейлерге, әскери қызметшілерге, коммуналдық және басқа да сапарлардағы азаматтарға алғыс айтамын. Сіздерге зор денсаулық, бақ-береке тілеймін» (1 қаңтар 2023 жыл) [3].

Жалпылама көпшілікке, белгілі бір сала қызметкерлеріне алғыс айту мақсатында жарияланған бұл жазба «публицистикалық» стильде баяндалған, эмоционалды-экспрессивті өрнектелген. Көпшілікке арналған жазбаның соңғы сөйлемдері тілекке ұласып, ресми алғыс сөзі бірнеше стильді біріктірген. Осылайша, ел президенті tokayev_online парақшасы

аудиторияға оның сөйлеу портретін салуға, яғни оның жеке басы туралы түсінік қалыптастыруға мүмкіндік береді. Ішкі дүниетанымы оның тілдік бейнесі тікелей өз атынан баяндалған, бірақ «ресми» субардинация жоғары деңгейде сақталған.

Мәдениет және спорт министрлігінің мына жазбасында алдағы уақытта орындалатын іс-әрекеттер үшін ресми хабарлама жасайды. Бірақ мәтіннің тұла бойы публицистикалық стильде баяндалған. Ресми хабарламаның публицистикалық стильде баяндалуы: «Ақмола облысы мен Шығыс Қазақстан облысының екі кәсіпкеріне туристік автобустар сатып алғаны үшін 11 млн теңге өтеледі. Сондай-ақ, биыл еліміз бойынша 576 санитарлық-гигиеналық торапты ұстауға арналған шығындарды өтеу көзделген» (28 ақпан 2023 жыл) [4].

2-наурыз күні жарияланған мына жазбадағы ҚР мәдениет және спорт вице-министрі Нұрқиса Дәуішовтың ресми жиында сөйлеген сөзіне мән берсек, таза ресми стильдегі ресми хабарлама екенін аңғарамыз: «2023 жылдың қаңтарынан барлық санаттағы қызметкерлердің айлығы өскенін атап өту керек. Бұл басшылар мен жетекшілер, негізгі персоналмен қатар, еден жуушы, күзетші, бахтер секілді жұмыскерлердің де еңбекақысы көтерілді» (2 наурыз 2023 жыл) [4] Осы парақшалар мен инстаграм желісінде жарияланған жазбалар бүгінгі зерттеу жұмысымыздың жаңа бір бағытта екендігін аңғартады. Қазіргі коммуникативті кеңістік сөйлеу жанрларының теориясы тұрғысынан сипатталуы мүмкін қарым - қатынастың жаңа түрлерін ұсынады. Сөйлеуді зерттеу – белсенді дамып келе жатқан бағыт [5]. Мақаладағы мысалдар ресми сөйленген сөздердің инстаграм желісінде жазба арқылы жарияланғандары. Виртуалды коммуникацияның бұл жанры виртуалды әлеуметтенудің кең мүмкіндіктерін ашады және интернет лингвистикасы үшін зерттеудің жаңа өзекті саласы болып табылады[6].

Қорытындылай келе, Инстаграм желісінде жарияланған ресми хабарлардың тілі – бірнеше стильдерді қамтитынына көзіміз жетті. Әрі көпшілікке жеткізілген жаңалық, әрі жалпы халыққа жолданған ресми жазбалар. Сонымен қатар, эмоцияналды-экспрессивті қызметі ресми хабарлардан көркем әдебиет пен ауызекі сөйлеу стилін де байқатты. Сан алуан стильдерді бір жазбада жинақтаған инстаграм желісіндегі ресми хабарлар лингвистиканың жаңаша бір сипаты десек те болады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. М. Балақаев, М. Томанов, Е. Жанпейісов, Б. Манасбаев. Қазақ тілінің стилистикасы : оқулық / Алматы: Дәуір, 2005. – 254 б.
2. <https://www.instagram.com/p/Cn1SEctITnT/?igshid=MDM4ZDc5MmU=>
3. https://instagram.com/tokayev_online?igshid=MDM4ZDc5MmU=
4. https://instagram.com/madeniet_sport_ministrliqi?igshid=MDM4ZDc5MmU=
5. Седова К.Ф. Антология речевых жанров: повседнивная коммуникация/М.: Лабиринт,2007. – 320 с.
6. Карпоян С.М. Instagram как особый жанр виртуальной коммуникации/Филологические науки: Грамота,2015. – 84-88 С.

ӘОЖ 81`373.421

МАҒЖАН ЖҰМАБАЕВ ПОЭЗИЯСЫНДАҒЫ СИНОНИМДЕРДІҢ ҚОЛДАНЫЛУЫ

Нығыметулина А.Ғ.

garifullaevna03@mail.ru

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
3-курс студенті, Астана, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі – Қ.Қ. Саркенова